

بررسی و مطالعه طومار موجود در موزه هنرجهان؛ قدمت و درونمایه آرایشی با تشریح و تحلیل ویژگی‌های ساختاری

پرنیان شکاری^۱

کارشناس ارشد مدیریت موزه دانشگاه هنر اصفهان

چکیده

هنر تصویری هر کشور روایت گر فرهنگ و تمدن دوره‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و هنری آن سرزمین است. یکی از هنرهای دستی مصور ژاپن که از دوره‌های گذشته بر جای مانده، طومارهای دستی مصور یا به اصطلاح سنتی «اماکیمونو»^۱ از دوره نارا (۷۱۰-۷۹۴ م) است. قدیمی‌ترین شاهکار این هنر به «عصر طلایی» در سده‌های دوازده و سیزده میلادی مربوط می‌شود. اماکیمونوهای باقی‌مانده در موزه‌ها حاوی تصاویر زندگی روزمره و مناظر ژاپنی هستند. ساختار اماکیمونوها از چندین طومار به هم پیوسته تشکیل شده است که در آن‌ها داستان یا روایتی از ساخت معابد، نبردی تاریخی یا روایتی عاشقانه با تلفیق تصویر با یا بدون متن به اجرا درآمده است. یکی از این طومارهای تصویری بدون متن، معروف به «مکان‌های معروف ادو دوازده ماه»^۲ در موزه هنر جهان، وابسته به مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد ایران نگهداری می‌شود. با توجه به اهمیت آن، خوانش و بررسی این طومار، برای به دست آوردن سال تقریبی خلق اثر، تبیین و بازیافت مکان‌های تصویر شده در هر پلان مورد مذاقه قرار گرفت. پژوهش حاضر برای پاسخ‌گویی به این پرسش که «چگونه می‌توان با توجه به محتوای طومار موجود در موزه هنر جهان به قدمت، شناخت درون‌مایه و تکنیک‌های مورد استفاده در آن دست یافت؟»، تاریخچه مختصری از شکل‌گیری این نوع آثار هنری ارائه داده است. نتایج این پژوهش نشان داده که این طومار مربوط به اوایل دوران ادو است که در ترکیبی از پنج ماه سال به تصویر در آمده است اما با توجه به عنوان آن، این طومار جزوی از یک مجموعه دو جلدی بوده که بقیه ماه‌های سال با تصویر بناهای معروف دوره ادو تصویر شده‌اند. بناهای موجود در هر پلان، از معابد و زیارتگاه‌های معروف زمان ادو هستند. این بناها شامل معبد کامییدو در ماه اول، زیارتگاه اوجی ایناری در ماه دوم، معبد توینزن کانئجی در ماه سوم، معبد زوجوجی در ماه چهارم و معبد ریوسنجی در ماه پنجم است که هر کدام با نام‌های اختصاری معروف آن دوره در طومار مشخص شده‌اند.

واژگان کلیدی: طوماردستی (اماکیمونو)^۳، ادو^۴، معابد بودایی^۵، زیارتگاه شینتو^۶.

1. Emakimono

2. Famous Places in Edo 12 Months/ Heaven 江都名所十二月画 天

3. Handscrolls (Emakimono)

4. Edo

5. Buddhist temples

6. Shinto Shrine

مقدمه

طومارهای دستی مصور یا به اصطلاح سنتی «اماکیمونو» فقط به طومارهای روایی نقاشی شده ژاپنی گفته می‌شود. این هنر سیستم روایتی افقی مصوری است که به دوره نارا (۷۱۰-۷۹۴ میلادی) در ژاپن باز می‌گردد. نخستین اماکیمونوهای سده هشتمی، کپی‌هایی از آثار چینی بودند، اما از سده دهم در دربار امپراتوری هیان^۱، اماکیمونوهایی با ذوق ژاپنی ظاهر شد؛ به‌ویژه در میان بانوان اشراف‌زاده که زندگی‌های ظریف و در پشت پرده‌ای داشتند و وقت خود را وقف هنر، شعر، نقاشی، خوشنویسی و ادبیات کرده بودند.

قدیمی‌ترین شاهکار این هنر از «عصر طلایی» سده ۱۲ و ۱۳ میلادی است. نقاشی‌های اماکیمونو بیشتر به سبک یاماتو^۲ تعلق دارند که با موضوعاتی از زندگی روزمره و مناظر ژاپنی با تأکید بر رنگ‌های غنی و ظاهر تزئینی تصویر شده‌اند. ساختار اماکیمونوها از چندین طومار به هم پیوسته تشکیل شده است که داستان یا روایتی را بازگو می‌کنند. این روایت می‌تواند شامل روایت ساخت معابد، نبردی تاریخی، واقعه‌ای افسانه‌ای، روایتی عاشقانه و موضوعاتی از این قبیل باشد که از تلفیق متن و تصویر یا تصویر بدون متن به اجرا درآمده است. امروزه، اماکیمونو، یک نظر اجمالی تاریخی و هنری از زندگی و آداب و رسوم همه طبقات اجتماعی و سنین مختلف مردم ژاپن، ارائه می‌دهد.

اکنون، تعداد کمی از این طومارها دست نخورده باقی مانده‌اند و تعدادی از آن‌ها به عنوان گنجینه ملی ژاپن محافظت می‌شوند. در موزه هنر ایران از موزه‌های وابسته به مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد، نمونه‌ای شاخص از این آثار وجود دارد که تاکنون پژوهش مبسوطی در مورد آن صورت نگرفته است؛ از این روی ماهیت درون‌مایه‌های آرایشی آن چندان روشن و شناخته شده نیست. به همین دلیل در پژوهش پیش رو این طومار با هدف شناخت تقریبی زمان خلق اثر و محتوای آن بررسی خواهد شد. نگارنده با طرح این پرسش که «چگونه می‌توان با توجه به محتوای طومار موجود در موزه هنر جهان به قدمت و شناخت درون‌مایه و تکنیک‌های مورد استفاده در آن دست یافت؟»، کوشیده است با مطالعه‌ای تطبیقی به بررسی اسناد و مدارک در دسترس از سایت معابد و سنجش آن‌ها با درون‌مایه هر پلان از طومار و خوانش کتیبه‌های معرف هر یک، تجزیه و تحلیلی از شناسایی مکان‌ها و تاریخچه مختصری از نحوه و علل ساخت آن‌ها تدوین و ارائه نماید.

1. Heian (794-1185)

2. yamato-e style

پیشینه پژوهش

سایتومائوری^۱ در پژوهشی با عنوان «اماکی تسوکوموگامی و فضاهاى شهری»^۲ به بررسی ساختاری و موضوعی اماکی تسوکوموگامی^۳ (طومار مصور ظروف متحرک، قرن شانزدهم) می‌پردازد. با بررسی این طومار، مائوری، «تسوکوموگامی» را داستان کوتاهی دانسته که قهرمانان آن ظروف مستعملی هستند که به هیولا تبدیل شده‌اند. این داستان‌ها، با نام اوتوگی‌زوشی^۴ یا داستان‌های موروماچی شناخته می‌شوند. وی در این پژوهش توانست طومارهای مشابه را شناسایی کند. قدیمی‌ترین نسخه خطی موجود از آن قبلاً در معبد توجی^۵ کیوتو نگهداری می‌شد و در حال حاضر در معبد چونگ فوکوجی^۶، گیفو نگهداری می‌شود (Maori, 2021). گامزه سایگی^۷ و ماری یاسوگانا^۸ در مقاله‌ای با عنوان «تجربه دیجیتال شهری یک شهر گمشده با استفاده از روش‌های ترکیبی برای به تصویر کشیدن زندگی خیابانی تاریخی ادو/توکیو»^۹ با بررسی ساختاری و تحلیل طومار معروف کیدای شوران^{۱۰} به بازسازی زندگی خیابانی در ادو (توکیو کنونی)، بزرگترین شهر گمشده دنیای پیشامدرن به صورت دیجیتال پرداختند. آن‌ها یک بازسازی فرضی سه بعدی را بر اساس شواهد تاریخی چند لایه ایجاد کردند تا شخصیت گمشده خیابان‌های ادو و ریتم‌های زندگی روزمره و تأثیر فرهنگ مادی را بازسازی کنند (Saygi and Yasunaga, 2021). بینگ هالدورسدوتر^{۱۱} در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بازتاب جامعه ژاپن از طریق طومارهای دستی مصور»^{۱۲} به بررسی دیدگاه‌های اجتماعی ژاپنی از اواخر دوره هیان (۷۹۴-۱۱۸۵ م) تا دوره کاماکورا^{۱۳} (۱۱۸۵-۱۳۳۳ م) از طریق محبوب‌ترین طومارهای مصور در طول هر دوره زمانی پرداخت. او با بررسی طومارهای معروف، دست‌نوشته‌های «داستان گنجی» با توجه به دیدگاه‌های اجتماعی دوره هیان (۷۹۴-۱۱۸۵ م)، دست‌نوشته‌های «شیگیسان انگی»، «چوجو جین بوتسو گیگا»، «بان دایناگون» و «داستان هیجی» برای زیبایی‌شناسی دوره کاماکورا (۱۱۸۵-۱۳۳۳ م)، توانست تغییر فرهنگی در ژاپن را از دوره هیان به کاماکورا با مسیر تغییر از سبک زندگی اشرافی

1. Saitō Maori

2. Tsukumogami emaki and Urban Spaces

3. Tsukumogami Emaki 付喪神繪卷

4. Otogi-zōshi 御伽草子

5. Toji Temple 東寺

6. Chongfukuji Temple 崇福寺

7. Gamze Saygi

8. Marie Yasunaga

9. The Digital Urban Experience of a Lost City Using Mixed Methods to Depict the Historical Street Life of Edo/Tokyo

10. The Kidai Shōran

11. Bára Yng Halldórsdóttir

12. Reflections of the Japanese society through Illustrated Handscrolls

13. Kamakura period 鎌倉時代 (1185-1333)

دوره هیان به سبک زندگی طنز مردم عادی و در نهایت به اخلاق جنگجومداری دوره کاماکورا (۱۱۸۵-۱۳۳۳م) شناسایی کند (YingHalldórsdóttir, 2019). نوریکو ساتو^۱ در پژوهش «انواع ساختمان و توسعه روایت در اماکی»^۲ به مقایسه دو طومار ایشی یاما در ا انگی^۳ و کاسوگا گونگن گنکی^۴ با توجه به ساختار اماکی و تاریخچه آن و بررسی دو نوع اماکی‌های روایی و مذهبی پرداخته است (Sato, 2018). ساتو در پژوهشی دیگر با عنوان «ارتباط با ترکیب کاسوگا گونگن گنکی»^۵ معماری طومار کاسوگا گونگن گنکی را تحلیل کرده است. وی در این پژوهش برای به دست آوردن ویژگی‌های ساختمان‌های ترسیم شده، روی خطوطی که عمق آن‌ها و ترکیب نقشه‌ها را نشان می‌دهد، تمرکز کرد و این مطالعه نشان داد که تکنیک طراحی سنتی به نام «سوکی اوتوشی»^۶ (واکاوی عمیق یک تصویر)^۷، سبکی از نقاشی ژاپنی، مدلی را برای تصویر کلیشه‌ای ساختمان ایجاد کرده است (Sato, 2017). همچنین کتابی با عنوان «طومار کیدای شوران زندگی خیابانی توکیو در دوره ادو»^۸ نوشته اوزاوا هیرومو^۹ و کوبایاشی تاداشی^{۱۰} به بیان کامل ویژگی‌ها و محتوای طومار معروف کیدای شوران می‌پردازد. این دو پژوهشگر در کتاب مذکور تمام جزئیات را با تفسیر کارشناسانه و تحلیل آگاهانه از زمان ایجاد طومار بررسی کرده‌اند (Hiromu and Tadashi, 2006).

هایاشی^{۱۱}، در مقاله‌ای با عنوان «در ترکیبات طومارهای اماکیمونو»^{۱۲} چشم‌اندازها و الگوهای بصری در طومارهای ژاپنی قرن دوازدهم میلادی به دلیل ارتباط آن‌ها با مشکل راست-چپ ادراک بصری را از دیدگاه دو نظریه پرداز مورد تحلیل قرار داده است.

1. Noriko Sato

2. Building Types and Narrative Development in Emaki—Comparing the Compositions of Kasuga gongen genki and Ishiyama-dera Engi Emaki

3. Ishiyama-dera Engi

4. Kasuga gongen genki

5. Concerning the composition of Kasuga Gongen Genki

۶ Suki-utushi: چنین کپی برداری با تکنیک فاکس انجام می‌شد که به آن روش سوکی اوتوشی یا ایج اوتوشی می‌گویند. این روش امکان ترسیم صحنه را بر روی یک طومار جدید، درست مانند الگوی تنظیم شده در زیر مواد پایه مانند ابریشم می‌دهد. به عبارت دیگر، اگر نقاش از چنین تکنیکی استفاده کند، هنگام بیان همان ساختمان‌ها در ترکیب بندی یکسان پس از انتقال موقعیت مورد استفاده در نقش نقطه کلیدی ساختمان‌ها، ترسیم و تغییر جزئیات باقی مانده برای هر صحنه آسان می‌شود.

7. Transcribing a picture underneath

8. The Kidai Shōran Scroll Tokyo Street Life in the Edo Period 『熙代勝覧』の日本橋: 活気にあふれた江戸の町 ("Kidai shōran" no Nihonbashi : kakkī ni afureta Edo no machi)

9. Ozawa Hiromu

10. Kobayashi Tadashi

11. M, Hayashi

12. On the compositions of Emakimono scrolls

یکی نظریه ادراک بصری ولفین^۱ که مشکل راست به چپ را بر حسب یک مسیر اکتشافی مورب توضیح می‌دهد و دیگری نظریه گافرون^۲ که به دید منحنی در هنر غرب می‌پردازد و در هنر شرق به ندرت دیده می‌شود. او با تحلیل این دو نظریه نشان داده است که در هنر آسیای شرقی به طور قابل توجهی از مسیر نگاه راست به چپ استفاده می‌شود (Hayashi, 1977).

۱- مروری بر تاریخ مذهبی ژاپن

تقسیم‌بندی دوره‌های تاریخی ژاپن در مقیاس بزرگ‌تر در اصل بر مبنای طرح سه قسمتی و یک دوره چهارم که دیگر بر اساس تقسیم‌بندی مارکسیستی اروپایی نبود، شامل دوره باستان (کدای^۳، سده‌های میانی (چوسی^۴)، دوره آغازین عصر مدرن (کین سی^۵) و عصر مدرن (کیندای^۶) صورت گرفته است. دوره آغازین عصر مدرن خاص تاریخ ژاپن است و قابل انطباق بر مباحث کلی تاریخ جهان نیست. سده‌های میانی در تاریخ ژاپن، دربرگیرنده دوره‌های کاماکورا و موروماچی^۷ است و دوره‌های آزوچی مومویاما^۸ و ادو زیرمجموعه کین سی (دوره آغازین عصر مدرن) به شمار می‌روند. از سوی دیگر دوره‌های سده‌های میانی و دوره آغازین عصر مدرن با نام عصر فتودالی یا در اصطلاح ژاپنی بوکه جیدای^۹ (عصر جنگاوران) شناخته می‌شود (گل محمدی و هاچی‌اوشی، ۱۳۹۰).

از آنجا که نگارنده در این پژوهش در پی آن است که ویژگی‌های ساختاری و موضوعی یک طومار دستی را تجزیه و تحلیل کند، ضرورت دارد که در ابتدا شرح مختصری از دو آیین شینتو و بودایی در تاریخ ژاپن و دوران تاریخ‌ساز ادو به دست دهد. پس از آن می‌توان درون‌مایه آرایشی اثر را که عمدتاً و غالباً چشم‌اندازی از ساختمان‌های احتمالاً مذهبی است، به سادگی توصیف و تشریح کرد. این طومار شامل تصاویر تعدادی از مکان‌های مذهبی معروف دوران ادو یعنی دو زیارتگاه از آیین شینتو و سه معبد از آیین بودایی است.

1. H. Wofflin

2. M. Gaffron

3. Kodai: ancient period

4. Chusei: medieval period

5. Kinsei: early modern period

6. Kindai: modern period

7. Muromachi jidai 室町時代 (1336-1573)

8. Azuchi-Momoyama jidai 安土桃山時代 (1568-1600)

9. Buke jidai

۱-۱- آیین شینتو

دودمان توکوگاوا^۱ در زمانی که زمام امور را در دست گرفت، یعنی ۱۶۰۳ م مقرر شوگون سالاری را به اِدو (توکیو کنونی) منتقل کرد. این دودمان پرداختن به علم و هنر را ترغیب می کردند و دیری نگذشت که کانون فرهنگ هم به اِدو منتقل شد. دوره اِدو از برافتادن دودمان تویوتومی از ۱۶۱۵ م تا دوره بازگشت قدرت به امپراتور در ۱۸۶۸ م ادامه داشت (پاشایی، ۱۳۹۹: ۸۴). قدیمی ترین مذهب در ژاپن آیین کهن است که عمده تاً در سه دوره تاریخی جومون^۲، یایویی^۳ و کوفون^۴ تقسیم می شود. پس از آیین کهن، مهم ترین آیین ها که در سده ششم و هفتم میلادی در ژاپن رواج یافتند، آیین های شینتو، بودا، کنفسیوس و تائوئیسم بودند (بنقایی و امیرخانی، ۱۳۹۰: ۶۱). دین شینتو وجوه مشترک فراوانی با آیین های آنیمیستی (قائل به وجود نفس در همه موجودات) و شمنی دارد. مناسک و اعیاد آن مبتنی بر تعظیم کامی ها، یعنی خدایان طبیعت است که گردش فصول و امور زمینی را تنظیم می کنند. در آغاز، این آیین نامی نداشت ولی زمانی که در مواجهه با آیین بودای وارداتی از سوی چین قرار گرفت، شینتو به معنای «راه کامی» به صورت اصطلاحی متمایز از بودودو «راه بودا» مورد استفاده قرار گرفت (پورجعفر و مدقالچی، ۱۳۸۹: ۱۷). این دین در دوره های نارا و هیان به صورت یک نظام دینی درباری تبلور پیدا کرد و به دنبال آن با آیین بودا و کنفوسیوس که از قاره آسیا آمده بودند، پیوسته در تعامل بود. این تعامل به کیش های تلفیقی گوناگونی انجامید که پرستش کامی را با دین های وارداتی ترکیب می کردند. اما در دوره های موروماچی و اِدو، شینتو در جایگاه دین باستانی جانی دوباره گرفت و پیروانش کوشیدند آن را از همه تأثیرات بیگانه پاک کنند. این نظام تصفیه شده در دوره میجی، دین دولتی ژاپن شد، اما شینتو در سال ۱۹۴۵ م برچیده و دوباره یکی از شکل های پرستش شد (پاشایی، ۱۳۹۹: ۳۳۸).

۱-۲- آیین بودا

آیین بودا که در هند پدید آمده بود، در سده ششم میلادی به کوشش راهبان سیار به سرزمین های مجاور آن در شرق راه یافت. پذیرش این آیین در اوج اقتدار شینتویی ها کمی با مشکل مواجه شد اما بعدها به نوعی با آن تلفیق و ترکیب شد. تمام مراسم عبادی به صورت بودایی اجرا می شد. اولین معبد بزرگ بودایی، یعنی هوکوجی در نزدیکی نارا ساخته شد. سوتره ها یا متن های مقدس گفتاری و نوشتاری و تصویری که زیرساخت چینی داشتند، در این دوره گسترش یافتند. از سال ۷۱۰ م ساخت معابد در نارا آغاز شد (دُله، ۱۳۸۱: ۲۶).

1. Tokugawa shogunate

2. Jōmon

3. Yayoi

4. Kofun

اغلب زیارتگاه‌ها در سده هفتم میلادی یعنی زمانی که ژاپن به شدت تحت تأثیر بوداییسم بود، از جهت شکلی تکامل پیدا کردند (نیشی و هوزومی، ۱۳۹۴: ۱). از دوره هیان (۷۹۴-۱۱۸۵ میلادی) گرایش به شینتو و آیین بودا در هم ادغام شد، محوطه‌های کوهستانی نسبت به نواحی هموار در اولویت قرار گرفتند؛ اشراف مصمم شدند که معابد بزرگتری برای خدایان پیشین بسازند و به این ترتیب در محوطه‌های معابد نوعی ترکیب بین سبک‌های شینتویی و بودایی نمایان شد (پورجعفر و مدقالچی، ۱۳۸۹: ۱۷).

۲- هنر نقاشی ژاپنی

در تمامی دوره‌های تاریخی نقاشی از هنرهای اصلی برای به تصویر کشیدن وقایع، ثبت مکان‌ها و اشخاص و همچنین ثبت زیبایی‌های طبیعت بوده است. ژاپن نیز از این قاعده مستثنی نبود و از این هنر با عنوان نقاشی ژاپنی در ثبت وقایع، به تصویر کشیدن داستان‌های مذهبی، روایت ساخته شدن اماکن مذهبی و سیاسی، مراسم مختلف و ... بهره بسیاری برده است. نقاشی ژاپنی به تصویر یا طرحی گفته می‌شود که در رنگ‌ها یا آثار هنری نقاشی شده به شیوه سنتی ژاپنی خلق می‌شود. در نقاشی ژاپنی، سبک‌های بسیاری از هنرهای تجسمی در هر دوره زمانی وجود دارد. سبک‌های معروف نقاشی سنتی ژاپنی «کانو»^۱، «انزان شیجو»^۲ و «یاماتوئه»^۳ هستند (بنگرید به: تارنمای شماره ۱). کلمه یاماتو در اصل به ناحیه مرکزی ژاپن اشاره دارد؛ ناحیه پیرامونی نارا است؛ پسوند «ئه» به معنی تصاویر یا نقاشی‌هاست. این اصطلاح در اواسط سده نهم میلادی در مقابل کارائه^۴ به کار می‌رفت؛ درست زمانی که هنرمندان ژاپنی به تولید آثاری متفاوت از آثار متأثر از نقاشی چینی، روی آوردند (پاشایی، ۱۳۹۹: ۵۴۴). نخستین ظهور یاماتوئه در مقابل کارائه در تاریخ ۱۵ دسامبر ۹۹۹ میلادی به عنوان بخشی از دفتر خاطرات «فوجیوارا نو یوکی واری»^۵ به نام «گونکی»^۶ بود که در آن ثبت شده که «یوکی واری»، نامه‌هایی را روی «یاماتوئه یونشا کو بیابو»^۷ نوشته است (بنگرید به: تارنمای شماره ۱). با این حال، از دوره هیان به بعد، اصطلاح یاماتو به معنایی تکامل یافت که:

۱. Kanou-style: مکتب کانو طولانی‌ترین و تأثیرگذارترین مکتب نقاشی در تاریخ ژاپن بود. کانو ماسانوبو (۱۵۳۰-۱۴۳۴م) با تأسیس مدرسه کانو به عنوان یک آتلیه حرفه‌ای در کیوتو اعتبار دارد. این هنر شامل: نقاشی به سبک چینی که همراه با فلسفه و تمرین ذن وارد شده بود، با تأکید شدید بر قلم‌مو، غلبه جوهر با استفاده کم یا بدون استفاده از رنگدانه‌ها و ترجیح موضوعات چینی، به ویژه تصاویر پدرسالاران ذن و مناظر است (تارنمای شماره ۲).
۲. Enzan-Shijou-style: مکتب شیجو که به آن مدرسه مارویاما نیز می‌گویند، مکتب نقاشی طبیعت‌گرای ژاپنی است. این مکتب در اواخر سده هجدهم توسط مارویاما ماساتاکا (اوکیو) تأسیس شد (بنگرید به: تارنمای شماره ۱).

3. Yamatoe-style

۴. Kara-e: نقاشی‌هایی به سبک چینی هستند که در ژاپن دوره کوکوفو بونکا (فرهنگ اصیل ملی ژاپن) در دوره هیان گسترش یافت. اصطلاح کارائه نه تنها به نقاشی‌های وارداتی از چین به ژاپن، بلکه به نقاشی‌هایی که ژاپنی‌ها به سبک چینی می‌کشیدند نیز اشاره دارد (بنگرید به: تارنمای شماره ۱).

5. Fujiwara no Yukinari

6. Gonki

7. Yamato-e yonshaku byobu : صفحه نمایش تاشو به عرض ۱/۲ متر

- هم به محتوا یا فضای نقاشی‌ها و هم به نقاشی‌های قراردادهای رسمی خاص اشاره داشت.
- فیگورها به طور کلی بسیار سبک و با ویژگی‌های مختصر بودند.
- استفاده از رنگدانه‌های روشن و ضخیم و نوارهای بزرگی از ابرها که فضا را مبهم و تقسیم می‌کنند.
- وجود تکنیکی به نام «فوکینوکی یاتای»^۱ که در آن سقف‌ها برای ارائه یک نگاه اجمالی به فضای داخلی از بالا، حذف می‌شدند (بنگرید به: همان‌جا).

تعداد کمی از نقاشی‌های یاماتوئه از دوره هیان باقی مانده است؛ زیرا بسیاری از این آثار اولیه روی صفحه‌های تاشو و پانل‌های درهای کشویی اجرا شده‌اند که با از بین رفتن مکان‌ها، آن‌ها نیز از بین رفته‌اند (بنگرید به: تارنمای شماره ۳). سبک‌های دیگری که از یاماتوئه پدید آمد شامل؛ میشوئه^۲ (نقاشی مکان‌های معروف)، شیکی‌ئه^۳ (نقاشی فصول)، تسوکینامی‌ئه^۴ (نقاشی ماه‌های سال) و سبک نقاشی اوکیوئه^۵ یا جهان گذرا است (پاشایی، ۱۳۹۹: ۳۵۲).

نقاشی یاماتوئه با موضوع ژاپنی، ویژگی‌های یگانه‌ای را در طومار^۶ دستی مصور یا اِماکیمونو شکل بخشید. این فرم هنری را درباریان به طرز چشمگیری به کار می‌بردند (استنلی بیکر، ۱۳۹۴: ۹۷). این قطع که آن را یکی از نقاط عالی نقاشی یاماتوئه دانسته‌اند، در دوره‌های هیان و کاماکورا (۱۱۸۵-۱۳۳۳م) شکوفا شد (پاشایی، ۱۳۹۹: ۹۱). در دوره کاماکورا محبوبیت طومارهای دستی روایی مصور افزایش یافت. این طومارها از زمانی که راویان چینی دوره تانگ^۷ برای مصور کردن روایات منقول در بازارها، پرده‌های مجالس مصور به پا می‌کردند، قدیمی‌ترین وسیله برای تبلیغ آیین بودایی در میان توده‌ها بود (استنلی بیکر، ۱۳۹۴: ۱۱۳). نویسندگان اِماکیمونوها از طبقات گوناگون (راهبان، ادبا و نقالان) بودند که موضوع داستان‌های آنان فقط زندگی اشراف درباری نبود، بلکه زندگی مردم عادی را نیز روایت می‌کردند (فردریک، ۱۴۰۱: ۱۳). امروزه، اِماکیمونو روایی و سبک‌های گوناگون وابسته به آن را نمونه اولیه یاماتوئه می‌دانند و آن‌ها را تسوکوری‌ئه^۸ یا سبک تصویر ساخته (که در آن

۱. Fukinuki yatai: تکنیک‌ترکیب‌بندی که برای به تصویر کشیدن فضای داخلی مسکونی استفاده می‌شود. این تکنیک شامل رندر کردن (خروجی گرفتن) یک ساختمان بدون سقف است تا بیننده از بالا به داخل نگاه کند. ترکیب‌بندی به طور گسترده در یاماتوئه در دوره‌های هیان و کاماکورا به کار می‌رود؛ به ویژه در اماکی‌ها که رمان‌های کلاسیک را به تصویر می‌کشند (بنگرید به: تارنمای شماره ۴).

2. Meisho-e 名所絵

3. Shiki-e 四季絵

4. Tsukinami-e 月並み絵

5. Ukiyo-e 浮世絵

۱۳. به کتاب یا تابلویی که به صورت افقی نصب و دور یک شفت پیچیده می‌شود طومار (卷文) یا شفت (軸物) می‌گویند. طومار تصویری که در دوره سلسله‌های شمالی و جنوبی در چین ایجاد شد، در دوره آسوکا به ژاپن معرفی شد و ماکیمونو (卷物: makimono) نام گرفت (بنگرید به: تارنمای شماره ۵).

7. Tang dynasty 618-907

8. tsukuri-e 作り絵(つくりえ)

رنگ‌ها را ضخیم می‌گذارند) می‌نامند (پاشایی، ۱۳۹۹: ۵۴۴). متن طومار ممکن است یک عاشقانه مونogatari^۱، یک داستان^۲، بیوگرافی^۳ یا روایت تاریخی یا مذهبی^۴ باشد.

اولین اِماکیمونوی نقاشی شده در ژاپن بنا به گزارش‌ها، ئه‌اینگاکیو^۵ یعنی سوترای مصور از علل و عوارض گذشته و حال (شکل ۱)، در دوره نارا (۷۱۰-۷۹۴ م) است؛ در این اِماکیمونو، سوتراهای قسمت پایینی و تصاویر در قسمت بالایی طومار ترسیم شده‌اند (بنگرید به: تارنمای ۱). از طومارهای معروف می‌توان به چهار طومار زیرکه در پایان دوره هیان تصویر شده‌اند، اشاره کرد:

- طومار تصویری داستان گنجی^۶

- داستان وزیر بزرگ، بان^۷

- افسانه‌های کوه شیگی^۸

- چوچو جین بوتسو گیگا^۹

■ شکل ۱: ئه‌اینگاکیو: سوترای مصور از علل و عوارض گذشته و حال (مأخذ: تارنمای شماره ۶)

1. Monogatari 物語

2. Setsuwa 説話

3. Denki 伝記

4. Engi 縁起

5. E-Ingakyo

۶. Genji Monogatari Emaki: داستان گنجی شاهکاری است که تصویرهای آن اغلب از دوره هیان تا دوره کاماکورا نقاشی شده‌اند و شامل تصویری از آثار ادبی است. این اثر یک طومار تصویری بر اساس «داستان گنجی» است که به‌دست «موراساکی شیکیبو» کشیده شده است. گفته می‌شود که در دوره هیان در سالن‌های دربار امپراتوری شیراکاوا در اطراف معبد توپا-این در نیمه اول قرن دوازدهم میلادی خلق شده است. ظاهراً شیکیبو یک تا سه صحنه از داستان گنجی را انتخاب کرده و آن‌ها را به نقاشی تبدیل کرده است و در حال حاضر حدود ۲۰ جلد از ۵۴ جلد موجود است (بنگرید به: تارنمای شماره ۷).

۷. The Tale of Great Minister Ban: طومارهای تصویری در مورد توطئه دروازه اوتنمون

۸. Shigisan Engi: «شیگیسان انگی» نمونه‌ای از «انگی اماکی» است که منشأ تأسیس زیارتگاه‌ها و معابد بودایی را برای جمع‌آوری ایمان به تصویر می‌کشد. این اثر یکی از چهار طومار اصلی تصویری است و در سال ۱۹۵۱ میلادی به عنوان گنجینه ملی معرفی شد. با این حال، این اثر خاستگاه فرخنده کوه شیگی در استان نارا را ثبت نمی‌کند، بلکه زندگی شخصی به نام میورن را به تصویر می‌کشد که در کوه شیگی آموزش دیده است (بنگرید به: تارنمای شماره ۷).

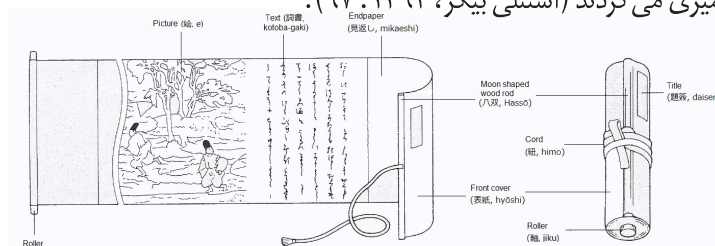
9. Chōjū jinbutsu giga 鳥獣人物戯画

– قطع اِماکیمونو

کانسوسو^۱ به معنای سبک صحافی یک طومار کاغذی با اندازه بلند افقی یا پارچه‌های ابریشمی است (بنگرید به: تارنمای شماره ۱). طومارهای دستی از قطعات کاغذ یا ابریشم که به طور افقی به هم متصل شده‌اند، ساخته و حول یک استوانه یا جیکوو^۲ پیچیده می‌شوند (شکل ۲). تعداد لوله‌هایی که اِماکی را می‌سازند از ۱، ۲ تا ۴۸ عدد متفاوت است (پاشایی، ۱۳۹۹: ۹۱).

نقاشی یا خوشنویسی طومار دستی، قطعی صمیمانه دارد. ابتدا طومار دستی را روی میز باز (هر بار ۳۰ تا ۸۰ سانتی‌متر) و با فراغت دنبال نموده و در چنین برنامه‌ای کار را میان تعداد زیادی از استادان نقاشی (ئشی) که اغلب از اشراف بودند، تقسیم می‌کردند. آن‌ها صحنه‌ها را برمی‌گزیدند و طرح ترکیب‌بندی‌ها را می‌ریختند و رنگ‌ها را مشخص می‌کردند؛ سپس استادکاران رنگ‌دانه‌ها را مخلوط و طرح را رنگ‌آمیزی می‌کردند (استلی بیکر، ۱۳۹۴: ۹۷).

■ شکل ۲: ساختار اِماکیمونو (مأخذ: تارنمای شماره ۸)

در صحافی طوماری، ورق‌های مختلف کاغذ با چسب به یکدیگر متصل می‌شوند تا یک نوار افقی بلند را تشکیل دهند. یک ورق پوشش در سمتی و یک غلتک (جیکو) در طرف دیگر که طومار دور آن پیچیده شده، نصب می‌شود (شکل ۳). قسمت‌هایی از غلتک که از کاغذ بیرون می‌آید، «جیکوگاشیرا»^۳ (سر غلتکی) نام دارد. بخش ابتدایی طومار «هیئوشی» به روی طومار بسته می‌شود. این فرایند از طریق یک رولپلاک بامبو شکل نیمه ماه نازک به نام تاکه‌هیگو^۴ صورت می‌گیرد. قسمت داخلی آن که صاف است، «هاسو»^۵ نامیده می‌شود و پرداخت آن برای اطمینان از این است که لبه هنگام پیچیدن به طومار کاملاً بچسبد و پوشش خم نشود (شکل ۴). سپس طومار را می‌توان با توری «ماکی هیمو»^۶ با عبور دادن آن از سوراخی در نزدیکی هاسو محکم به هم گره زد (بنگرید به: تارنمای شماره ۹).

1. Kansusō
2. Jiku
3. Jikugashira
4. takehigo
5. Hassō
6. Makihimo

طومارهای دستی قابل بررسی با یک نگاه نیستند. در بیش تر موزه‌ها نحوه نمایش آن‌ها به این صورت است^۱ که بخشی از آن باز شده و در معرض دید قرار می‌گیرد، چرا که طومارها دارای پهنای ثابت و طول افقی در حال تغییر هستند (شکل ۵).

اما کیمونو با دست چپ باز می‌شود و با دست راست دوباره می‌چرخد و تنها بخش کوچکی به طول حدود ۳۰ تا ۸۰ سانتی‌متر از داستان مصور را در هر زمان نشان می‌دهد. با آزادی سرعت خوانش در صحنه‌ها بیننده می‌تواند از نظر فیزیکی پیشرفت زمان و مکان را کنترل کند. گذشته (از سمت راست) دور می‌شود، زمان حال به آرامی آشکار می‌گردد (از سمت چپ) و آینده در انتظار دیده‌شدن است (Watanabe, 2011: 28-29). حرکت جانبی باز کردن و چرخاندن دوباره گردان‌ها، روایتی زیباشناختی از داستان را چه با متون همراه یا بدون آن ارائه می‌دهد. طومارها در ابتدا، همراه با متون به تصویر کشیده می‌شدند، اما تناوب بین تصاویر و بخش‌های متون، قابلیت‌های کامل طومار را ارائه نمی‌کرد و به تدریج ایجاد یک طومار دستی بدون متن تمرین می‌شد (Ying Halldórsdóttir, 2019: 11-12). درجه بالایی از دقت لازم بود تا تصویرسازی به آرامی و به صورت زمانی بدون وقفه از متون یا تقسیم‌کننده‌ها در نقاشی پیشرفت کند. در بسیاری از اما کیمونوها علاوه بر منظره‌ای از دید پرنده که به صورت مورب از آسمان به پایین نگاه می‌کند، موتیف‌های خاصی برای تقسیم صحنه‌ها با ابزارهای تصویری مانند

۱. موزه ملی توکیو واقع در توکیو، موزه گویمیت در پاریس، نمایشگاه داستان‌سرایی در هنر ژاپن موزه متروپولیتن

■ شکل ۶: استفاده از تکنیک مه گازی در طومار
(مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد)

«تکرار نقوش کلیدی برای دست‌کاری
توالی مکانی و زمانی روایت» استفاده
می‌شدند (Watanabe, 2011: 33).

چندین تکنیک وجود دارد که برای
نشان دادن شروع یک صحنه جدید در
تصویر استفاده می‌شود اما در بیشتر
اماکیمونوها تنها از تعداد کمی از آن‌ها
استفاده می‌شود. گاهی اوقات هنرمندان

اماکی از ساختمان‌ها برای جدا کردن صحنه‌ها و یا از تکنیکی به نام مه گازی^۱ بهره می‌گرفتند که در
آن گذر زمان با محو شدن صحنه در یک ابر یا منطقه مه‌آلود نشان داده و صحنه جدید از طرف دیگر
مه شروع می‌شد (شکل ۶). روش دیگر «زمان متفاوت-همان شکل» بود که در آن یک فیگور خاص،
یا گروهی از فیگورها، بین دو صحنه متفاوت ظاهر می‌شدند. این روش ایجیدوزوگاها^۲ نامیده می‌شود
و یک تکنیک منحصر به فرد برای طومارهای تصویری است. این چهره‌ها همیشه یکسان به نظر
می‌رسند؛ بنابراین خواننده می‌تواند آن‌ها را از شخصیت‌های اصلی متمایز کند و متوجه شود که صحنه
جدیدی در حال آغاز شدن است (Ying Halldórsdóttir, 2019:12).

1. gauzy mist
2. Iji Dozu Gaho

■ شکل ۷: نمای بخشی از طومار موجود در موزه هنر جهان، پلان اول، سال نو، کامئیدو (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

■ شکل ۸: نمای بخشی از طومار موجود در موزه هنر جهان، پلان دوم، ماه دوم، اوجی (مأخذ: همان).

■ شکل ۹: نمای بخشی از طومار موجود در موزه هنر جهان، پلان سوم، ماه سوم، اوتنو (مأخذ: همان).

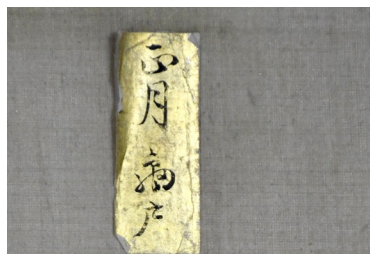
■ شکل ۱۰: نمای بخشی از طومار موجود در موزه هنر جهان، پلان چهارم، ماه چهارم، میدوری یاما (مأخذ: همان).

■ شکل ۱۱: نمای بخشی از طومار موجود در موزه هنر جهان، پلان پنجم، ماه پنجم، مگورو (مأخذ: همان).

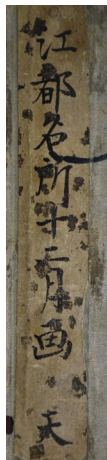
۳- طومار موجود در موزه هنر جهان

طومار فعلی در پهنای ۲۶/۵ سانتی متر تصویر شده بر بستر ابریشمی با فنِ آبرنگ جسمی (مشابه گواش) است. این طومار شامل پنج پلان متشکل از ماه‌های سال از ماه اول تا ماه پنجم در شش قطعه به هم پیوسته تشکیل شده است (اشکال ۷-۱۱). در هر یک از پلان‌ها نوار باریک زرنشان مشابه پارچه ابریشمی بسیار نازک توری قرار دارد که عنوان مکان به همراه عدد ماه را نشان می‌دهد (شکل ۱۲). این مکان‌ها هرکدام معابدی هستند که در دوران تاریخی اِدو جزء معروف‌ترین مکان‌ها به شمار می‌آمدند. این بناها شامل زیارتگاه کامئیدو در ماه اول (شکل ۷)، زیارتگاه اوجی ایناری در ماه دوم (شکل ۸)، معبد تویزن کانئيجی (در محوطه اوئو) در ماه سوم (شکل ۹)، معبد زوجوجی (میدوری‌یاما) در ماه چهارم (شکل ۱۰) و معبد ریوسنجی (مگورو فودوسن) در ماه پنجم (شکل ۱۱) است.

■ شکل ۱۲: نوار طلایی رنگ طومار
(با عنوان سال نو کامئیدو) (مأخذ: همان)

■ شکل ۱۳: نوشته پشت طومار دایسن
«تصویر مکان‌های معروف اِدو»
江都名所十二月画天
(مأخذ: همان)

نوشته روی دایسن^۱ این طومار عنوان «تصویر مکان‌های معروف اِدو ۱۲ ماه، بهشت» «江都名所十二月画天» را نشان می‌دهد (شکل ۱۳). درواقع امروزه واژه اِدو به این شکل «江戸» نوشته می‌شود. در اینجا واژه «江都» با تلفظ kōto (とこ) خوانده می‌شود که در فرهنگ لغات ژاپنی باستان به معنای نام دیگر اِدو، نام امپراطوری اِدو ترجمه شده است. کانجی^۲ 天 در لغت به معنای بهشت است. در جلدبندی کتاب‌ها و طومارهای ژاپنی از واژگانی چون: (一・二・三)، (上・中・下)، (後・前)،^۳ و مواردی از این قبیل استفاده می‌شود. استفاده

۱. دایسن در پشت طومار قرار دارد که در زمان لوله شدن طومار به روی آن می‌آید و عنوان طومار را نشان می‌دهد.

۲. واژه‌نگار، حروف تصویری

3. Ue.Naka.Shita: up, middle, down

4. Ichi.Ni.San: one, two, three

5. Mae.Atode: before, after

از کانبجی بهشت ممکن است از یک مجموعه دو جلدی «بهشت، زمین» یا مجموعه سه جلدی «بهشت، زمین، انسان» باشد. کانبجی «بالا: 上» ممکن است در اصل مجموعه‌ای از دو کتاب، «بالا و پایین» یا مجموعه‌ای از سه کتاب «بالا، وسط و پایین» باشد. مشابه این فرایند بنابر گزارش‌های موزه برلین مبنی بر استفاده از این کانبجی در دایسین طومار کیدای شوران است؛ متنی با عنوان 「天勝代 地 (زمین) و جین 人 (انسان) وجود داشته باشد (بنگرید به: تارنمای شماره ۱۰). جشن‌های سال نو مهم‌ترین مراسم فصلی در ژاپن است. این جشن‌ها در ابتدا با تقویم کشاورزی، تبریک سال نو (توشیگامی) و آرزوهای سلامتی، رفاه و شادی همراه بود. درنا، نماد طول عمر است؛ هنگامی که در پس زمینه طلوع خورشید به تصویر کشیده می‌شود (شکل ۱۴)، با اولین روز سال نو مرتبط است

■ شکل ۱۴: درنا و خورشید قرمز در طومار (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد)

و آرزوی زندگی طولانی و شادی دارد (بنگرید به: تارنمای شماره ۱۱). این طومار نیز با نخستین ماه سال با عنوان شو گاتسو کامئیدو^۱ (正月 亀戸) آغاز می‌شود که به معنی «کامئیدو؛ سال نو» است. هنرمند با استفاده از دو نماد درنا و خورشید قرمز آغاز سال جدید را اعلام می‌کند (شکل ۱۴).

۳-۱- ماه‌های طومار

جشن‌های سال نو مهم‌ترین مراسم فصلی در ژاپن است. این جشن‌ها در ابتدا با تقویم کشاورزی، تبریک سال نو (توشیگامی) و آرزوهای سلامتی، رفاه و شادی همراه بود. در ژاپن مدرن، از تقویم میلادی استفاده می‌شود اما تا اوایل دوران میجی تقویم قمری رایج بود (بنگرید به: تارنمای شماره

1. Shou Gatsu Kameido

۱۲). به همین دلیل در پژوهش حاضر از ترجمه ماه اول، ماه دوم، ماه سوم، ماه چهارم و ماه پنجم برای هر بخش استفاده شده است.

۳-۱-۱- سال نو کامیدو (ماه اول)

محوطه وسیع معبد کامیدو به محقق، شاعر و سیاستمدار قرن نهم میلادی سوگاوارا میچیزن^۱ که عنوان برجسته سرپرست مطالعات^۲ به وی اعطا شده بود (بنگرید به: تارنمای ۱۳)، اختصاص دارد. این زیارتگاه به «خانه خدای دانش» نیز معروف است (Niponica, 2017:10). در سال سوم شوهو^۳ (۶۴۶ م)، سوگاوارا اوتوری شینسوک^۴ (از نوادگان میچیزن) که یک کشیش شینتو در معبد کیوشو دازایفو تیمانگو^۵ بود، با آرزوی ساختن زیارتگاهی برای گسترش ایمان، مجسمه تنجین را از شاخه آلویی تراشید. او به نقاط دورتر کشور مانند نیکو^۶ و موریوکا^۷ سفر کرد و در نهایت به روستای هونجو کامیدو^۸ در اِدو رسید و مجسمه را در آنجا قرار داد. در ۲۵ اکتبر ۱۶۶۲ میلادی با الگوبرداری از زیارتگاه دازایفو، ساختمان زیارتگاه، راهروها، حوض شینجی، پل تایکو و سایر بناها ساخته شد و از آن زمان به عنوان توگوکو تیمانگو مورد احترام قرار گرفت (بنگرید به: تارنمای ۱۴). کامیدو، مقصدی محبوب برای پرستندگان ژاپنی دوره‌های اِدو، میجی^۹، تایشو^{۱۰}، شووا^{۱۱} و هیسه‌ای^{۱۲} بوده است (تارنمای ۱۳). این معبد در قدیم به عنوان قسمت شرقی زیارتگاه

۱. Sugawara Michizane: با نام پس از مرگ تنجین (متولد ۸۴۵ میلادی در گذشته به تاریخ ۲۶ مارس ۹۰۳ میلادی)، شخصیت سیاسی ژاپنی و محقق ادبیات چینی دوره هیان، که بعدها به عنوان تنجین، حامی دانش و ادبیات معرفی شد.

2. Daigaku no atama: 大学の頭

3. Shōhō

4. Sugawara Otorii Shinsuke

۵. Kyushu Dazaifu Tenmangu Shrine: در میان صدها زیارتگاه تیمانگو در سراسر ژاپن، زیارتگاه دازایفو در کنار کیتانو تیمانگو کیوتو مهم‌ترین زیارتگاه و معبد اصلی ۱۲۰۰۰ زیارتگاه تنجین در سراسر کشور است. زیارتگاه‌های تیمانگو به روح سوگاوارا میچیزانه، محقق و سیاستمدار دوره هیان اختصاص دارد. به دلیل یادگیری عالی، میچیزن با تنجین، خدای آموزش شینتو، ارتباط داشته و در بین دانش آموزان محبوب است (تارنمای ۱۵).

۶. Nikkō: شهری در ورودی پارک ملی نیکو است که بیشتر به خاطر توشوگو، باشکوه‌ترین زیارتگاه ژاپن و مقبره توکوگاوا ایه یاسو، بنیانگذار شوگونات توکوگاوا، مشهور است (تارنمای ۱۶).

۷. Morioka: شهری در جزیره هونشو ژاپن

8. Honjo Kameido village

۹. دوره میجی (به ژاپنی: Meiji jidai: 明治時代) نامی که در زمان امپراتور میجی ژاپن استفاده می‌شد. زمان آن از ۲۳ اکتبر ۱۸۶۸ م تا ۳۰ ژوئیه ۱۹۱۲ م است (تارنمای ۱۷).

۱۰. دوره تایشو (به ژاپنی: Taishō jidai: 大正時代) دوره‌ای در تاریخ ژاپن است که از ۳۰ ژوئیه ۱۹۱۲ م تا ۲۵ دسامبر ۱۹۲۶ م و مقارن با سلطنت امپراتور تایشو است (همان).

۱۱. دوره شووا (به ژاپنی: Shōwa jidai: 昭和時代) دوره‌ای از تاریخ ژاپن و مربوط به سلطنت امپراتور شووا است که در انگلیسی با نام امپراتور هیروهِیتو شناخته می‌شود. این دوره از ۲۵ دسامبر ۱۹۲۶ تا زمان مرگ او، هفتم ژانویه ۱۹۸۹ را در برمی‌گیرد (همان).

۱۲. دوره هیسه‌ای (به ژاپنی: Heisei: 平成) مربوط به سلطنت آکیهیتو (۲۰۱۹-۱۹۸۹ م). این دوره از زمانی شروع شد که آکیهیتو پس از مرگ پدرش هیروهِیتو (امپراتور شووا) بر تخت نشست (همان).

کیوشو دازایفو تنمانگو، «هیگاشی زایفو تنمانگو»^۱ یا «زیارتگاه کامئیدو سایفو تنمانگو»^۲ نامیده می‌شد؛ سپس در سال ۱۹۳۶م، نام رسمی آن به کامئیدو تنجین^۳ تغییر یافت. گفته می‌شود که نام کامئیدو از کامئی (نشسته مانند لاک پشت، با پاها باز شده در پشت) گرفته شده است، در آستانه ورودی و در سمت راست معبد یک لاک پشت سنگی بزرگ قرار دارد (Terry, 1914:230).

■ شکل ۱۵: پل‌های معبد کامئیدو
(مأخذ: مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

در ابتدای ورود به محوطه معبد (شکل ۱۵)؛ یک توری وجود دارد که از سمت این توری می‌توان اولین پل قوسی و سقف زیارتگاه را مشاهده کرد. این توری بعد از محوطه زیارتگاه ساخته شده است. برکه شینجی پس از عبور از توری، دیده می‌شود و سه پل روی آن ساخته شده است. حوض و پل به زندگی یک فرد تشبیه شده است و اعتقاد بر این است که اگر از سه پل بگذری دلت پاک می‌شود و به سوی خدا پیش می‌روی (تارنمای ۱۸). این زیارتگاه با الگوبرداری از دازایفو، با حوضی در مقابل زیارتگاه و دو پل طبلی قرمز^۴ ساخته شده است. پل بیرونی و بزرگ‌تر «پل مردانه»^۵ و پل داخلی و کوچک‌تر «پل زنانه»^۶ است. پل دیگری به نام هیراهاشی^۷ در مرکز قرار دارد که تقریباً مسطح است. پل‌ها گذشته (با قوس زیاد)، حال (با قوس کم) و آینده (با قوس ملایم) را نشان می‌دهند (شکل ۱۵).
نرده‌هایی با پوشش ویستریا^۸ (شکوفه آلو) در کنار حوض به عنوان نمادی از قبیله فوجیوارا (بنگرید به: تارنمای ۱۹) نصب شده است. دروازه هشت سقفی^۹ بعد از پل اوناباشی است که مجسمه‌هایی به شکل اژدها، لاک پشت و ققنوس بر روی آن قرار دارند و در پای آن سگ‌فوهای سنگی قرار گرفته‌اند. خدایانی در پوشش

1. Higashi-Zaifu Tenman-gu Shrine
2. Kameido Saifu Tenman-gu Shrine
3. Kameido Tenjin
4. taiko-bashi 太鼓橋
5. Otoko-bashi 男橋
6. Onna-bashi 女橋
7. Hira-hashii 平橋
8. Fuji 藤
9. eight-roofed gate

زوئیجین^۱، یا نگهبانان باستانی اشراف در پشت سگ فوها، در قفس های شیشه دار، قرار داده شده اند (Terry, 1914:230). سقف دروازه ورودی سابق با شی جین (چهار کامی^۲) تزئین شده بود، خدایانی که در اساطیر چینی به چهار جهت اصلی اختصاص دارند و با رنگ های مشخص نمایش داده می شوند؛ در شرق، اژدهای آبی^۳، در جنوب، پرنده قرمز^۴، در غرب، ببر سفید^۵ و در شمال، لاک پشت سیاه^۶ نصب شده اند (شکل ۱۶). این دروازه در جنگ جهانی دوم سوخت و پس از آن با بتن مسلح ساخته شد (بنگرید به: تارنمای ۱۹).

■ شکل ۱۶: دروازه ورودی با تزئین چهار مجسمه از خدایانی که مخصوص چهار جهت اصلی هستند؛ الف. نمای دروازه زیارتگاه کامیدو اثر اوتاگوا هیروشیگه (۱۸۵۸م) (مأخذ: تارنمای ۱۹)
ب. نمایی از تصویر دروازه در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه های بنیاد).

۳-۱-۲- ماه دوم / اوجی: زیارتگاه اوجی ایناری (مکان فعلی: کیشیماچی، بخش کیتا، توکیو)^۷
زمان تأسیس زیارتگاه اوجی ایناری، مشخص نیست. نام کیشی ایناری از واژه «شاهزاده» که در قدیم «کیشیمورا»^۸ بود، گرفته شده است؛ گفته می شود که نام روستا از کیشیمورا به اوجیمورا تغییر یافته است (Kato, 1995:91). این مکان به عنوان محل عبادت برای نسل های شوگونات توکوگاوا و همچنین راکوگو^۹ «روبه شاهزاده»^{۱۰} ساخته شده است (تارنمای ۲۰). هیروشیگه در تصویری

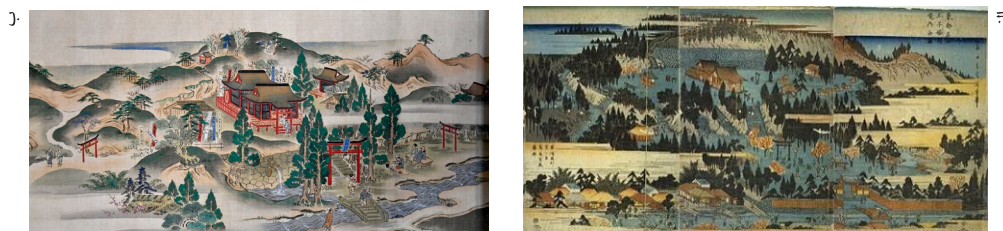
۱. Zuijin: در زبان شینتو، زوئیجین 隨身، به معنای «فرمان های اطاعت کننده» یا «الوهیت مراقب» شخصیت های نگهبان و کامی های جنگجو هستند؛ کامی هایی که از دروازه های حرم نگهبانی می دهند.

2. Four gods 四神
3. Seiryū 青龍
4. Shujaku 朱雀
5. Byakko 白虎
6. Genbu 玄武
7. Kishimachi, Kita Ward, Tokyo
8. 岸村

۹. Rakugo: راکوگو، شبیه به کمدی استندآپ، یک هنر سنتی ژاپنی است (تارنمای ۲۳).

10. The Prince's Fox 王子の狐

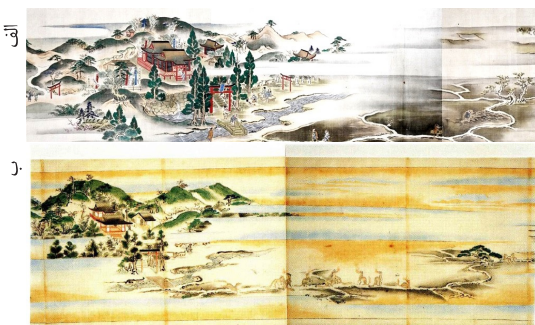
■ شکل ۱۷: نمای قرارگیری زیارتگاه ایناری و بناهای اطراف آن؛

الف. نقشه کامل منطقه اوجی ایناری از مکان‌های معروف شرقی اثر هیروشیگه، دوره تنپو (۱۸۳۶-۱۸۳۴ میلادی) (مأخذ: تارنمای ۲۱)

ب. زیارتگاه ایناری در طومار (مأخذ: مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد)

که از اوجی ایناری در دوره تنپو (۱۸۳۴-۱۸۳۶م) به‌دست داده است، وضعیت این زیارتگاه را با ساختارهایی الحاقی نشان داده است؛ این اثر وضعیت جدیدتری را نسبت به آنچه در طومار موجود در موزه هنر جهان به تصویر کشیده شده، به نمایش می‌گذارد (شکل ۱۷)؛ چراکه مجموعه غذاخوری‌ها و چایخانه‌هایی که هیروشیگه به تصویر کشیده، در نمونه مورد مطالعه دیده نمی‌شوند.

قدیمی‌ترین اثری که در آن نام اوجی و روباه با هم ظاهر می‌شوند، به سال ۱۶۴۱م تعلق دارد؛ ایمیتسو توکوگاوا^۱ به محقق نوکنفوسیوس، هایشی رازان، دستور داد تا سه جلد از مجموعه کتاب

■ شکل ۱۸: زیارتگاه اوجی ایناری و درخت انوکی؛ الف. پلان زیارتگاه اوجی و درخت انوکی در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد) ب. زیارتگاه کیسونی و اوجی ایناری «نیاکواچی اوجی انگی» جلد ۲، قسمت ۱ (Kato, 1995: 110).

«شاهزاده جوان انجی (نیاکواچی اوجی انگی)^۲» را گردآوری و اهدا کند. نسخه اصلی این کتاب در آتش سوزی در دوره اَدو از بین رفت، اما هنوز یک نسخه از آن در «موزه کاغذ»، در بخش ویژه کیتا در توکیو، وجود دارد (شکل ۱۸). براساس این تصویر، اثر مذکور را ماساموری هوتا^۳ (کاگانوکامی^۴) و سایتو میتومو^۵ (ستسونوکامی^۶) که برادرزاده کاسوگا نوتسوبونه بود، آفریده‌اند.

1. Iemitsu Tokugawa

2. Nyakuichiōji engi 若一王子縁起

3. Masamori Hotta 堀田正盛

4. Kaga no kami 加賀守

5. Mitomo Saito 齊藤三友

6. Settsu no kami 摂津守

■ شکل ۱۹: وجود پرچم‌های رنگی در مراسم هاتسوما ویژه زیارتگاه‌های ایناری؛

الف. جشنواره اوجی ایناری هاتسوما اثر ایچیوسای تویوکونی (مأخذ: تارنمای ۲۵)

ب. پرچم‌های رنگی در زیارتگاه‌های ایناری در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

همچنین مشخص است که دوشون هایاشی^۱ در نوشتن متن نقش داشته است و طبق یادداشت‌های نقاشی قدیمی، نائونوبو کانو^۲ تصویر را کشیده است (بنگرید به: تارنمای ۲۲).

در بخش ابتدای این ماه درختی در پس زمینه وجود دارد که به آن «شوزوکو^۳ انوکی» یا «ایشو^۴ انوکی» به معنای لباس انوکی نیز می‌گویند (شکل ۱۸). دلیل این که به آن لباس گفته می‌شود این است که روباه زیر این درخت انوکی لباس خود را عوض می‌کند. می‌گویند روباه‌های ساکن منطقه کانتو در شب سال نو اینجا لباس می‌پوشند و برای بازدید سال نو به معبد اوجی ایناری می‌روند. به عبارتی دیگر «شوزوکو انوکی» محل ملاقات روباه‌ها بود (بنگرید به: تارنمای ۲۴).

اولین روز اسب در ماه فوریه به عنوان روز هاتسواوما در معابد ایناری برگزار می‌شود. نظریه‌ای وجود دارد مبنی بر اینکه هاتسواوما به عنوان جشنی برای دعای برداشت محصول خوب ایجاد شده است. به نظر می‌رسد این موضوع به صورت رویدادی در دوره ادو تثبیت شد؛ زیرا با ایناری، خدای باروری مرتبط بود (تارنمای ۲۵). کونیسادا اوتاگاوا در اثرش مربوط به هاتسواوما (شکل ۱۹) پرچم‌های رنگی^۵ را به تصویر کشیده است که مشابه آن در پلان ایناری طومار مؤسسه به تصویر درآمده است؛ در واقع یکی از لازمه‌های این مراسم استفاده از پرچم‌های رنگی در معبد است.

۱. Hayashi Razan هایاشی رازان که با نام هایاشی دوشون نیز شناخته می‌شود، مورخ، فیلسوف، مشاور سیاسی و نویسنده ژاپنی بود که در مقام معلم و مشاور چهار شوگون اول باکوفو توکوگاوا خدمت می‌کرد.

2. Kanō Naonobu (狩野尚信)

3. Costume: 装束: لباس

4. Costume: 装束: لباس

5. Somenobori

■ شکل ۲۰: کوه های اوئو در دوره ادو اثر هیروشیگه، مکان های معروف در پایتخت شرقی (مأخذ: تارنمای ۲۹)

۳-۱-۳- ماه سوم/ اوئو: معبد توین کانئییجی^۱ (مکان فعلی: منطقه ویژه تایتو در توکیو)^۲

تینکای، کشیش اعظم فرقه تئدای (یکی از قدیمی ترین فرقه های بودیسم در ژاپن)، در سال ۱۶۲۵م، در مکانی به نام اوئو، گروهی از

معابد را با نام کلی توین کانئییجی با مشورت توکوگاوا ایه یاسو و به منظور حفاظت از دروازه شمال شرقی بنا کرد. معبد کانئییجی، تحت حمایت قوی و مطلوب خاندان توکوگاوا، به مقر عمومی تئدای تبدیل شد (بنگرید به: تارنمای ۲۶). فلات اوئو، که گفته می شد اوشینوکا^۳ است، در راستای گسترش شهر قلعه ادو، به عنوان مکان معبد کانئییجی انتخاب شد. در سال ۱۶۲۷م ساخت تالار مرکز تقریباً به پایان رسید (شکل ۲۰). این ساختمان را توکوگاوا ایمیتسو ساخته است (تارنمای ۲۷). منطقه معبد که تمام کوه های اوئو را اشغال کرده، یکی از بزرگ ترین معابد ادو به همراه معبد سانینزان زوجوجی^۴ بود (تارنمای ۲۸).

■ شکل ۲۱: ساختمان های معبد توین کانئییجی در طومار موجود در موزه هنر جهان (مأخذ: مؤسسه فرهنگی موزه های بنیاد).

کانئییجی، در دوره ادو، به اندازه معبد شخصی خانواده توکوگاوا رونق داشت. با این حال، در زمان تغییر دوران ادو به دوران میجی، در نتیجه جنگ بوشین^۵ ارتش ضد دولتی، که از سوی نگهبانان سابق شوگونات تشکیل شده بود، در منطقه کانئییجی سنگر گرفت و این منطقه به میدان نبرد جنگ

1. Tōeizan Kan'ei-ji

2. Taito-ku

۳. Ushinoka: به معنای درازه بخت برگشته قلعه ادو. اعتقاد بر این است که ورود و خروج شیاطین از این جهت است (تارنمای ۲۶).
 ۴. Zojoji، یکی از هفت معبد اصلی فرقه جودو است. این سالن توسط یویو شوسو به عنوان سالن آموزشی ارتدوکس، کُنِن نینوتسو، فرقه جودو در ادو کایزوکا (نزدیک هیراکاوا-چو، چیودا-کو کنونی) تأسیس شد (تارنمای ۳۱).
 ۵. جنگ داخلی بوشین جنگی بود که در ژاپن به مدت یک سال و نیم در طی سال های ۱۸۶۸ و ۶۹ میلادی ادامه یافت. این جنگ به یک نقطه عطف بزرگ در فرآیندی تبدیل شد که در آن عصر مدرن ژاپن ایجاد شد و تأثیر زیادی بر شکل گیری بعدی دولت و جامعه مدرن داشت (تارنمای ۳۳).

اوئو تبدیل شد. بر اثر این حادثه بیشتر معبد کانئجی در آتش سوخت و اطراف پارک اوئو تبدیل به یک مزرعه سوخته شد (بنگرید به: تارنمای ۳۰). در پلان ماه سوم پنج بنا وجود دارد (شکل ۲۱):

- ۱- کیومیزو کاندو^۱: این معبد بسیار شبیه به کیومیزو-درا^۲ در کیوتو است و آن را تنکای دایسوجو^۳ در سال ۱۶۳۱ م ساخته است (تارنمای ۳۱). درخت کاج معروف به کاج ماه^۴ در این معبد قرار دارد. این یکی از بقایای معبد باشکوه کانئجی است. این مجموعه معبد در اوج خود از ۶۸ سازه تشکیل شده بود که کیومیزو کاندو تنها یک مکان کوچک از آن‌ها بود (تارنمای ۳۲).
- ۲- ساختمان قرمز رنگ مونجورو که در گذشته دروازه اصلی معبد کانئجی بوده است. در نبرد بوشین، بر اثر آتش سوزی از بین رفت و پس از آن بازسازی شد.
- ۳- پل اتصال واتاری دونو: سالن باشکوه گُمپنچودو^۵ را می‌توان در انتهای پل اتصال واتاری دونو مشاهده کرد که سالن هوگه دو^۶ (سمت راست) و سالن جُگیدو^۷ (سمت چپ) را به هم متصل می‌کند.
- ۴- اعتقاد بر این است که بتکده اونسای یک استوپا به سبک تاهوتو^۸ بوده است. این پاگودا را جیگن دایشی (تنکای) ساخت. در سال ۱۸۶۸ م، در طول جنگ بوشین، بتکده تاهوتو به همراه سالن گُمپنچودو در آتش سوزی از بین رفت و دیگر به شکل سابق بازسازی نشد (بنگرید به: تارنمای ۳۴).
- ۵- معبد کانئجی: این منظره در اطراف فواره بزرگ روبه‌روی موزه ملی فعلی توکیو قرار دارد. در سال ۱۶۹۸ م، شوگون توکوگاوا سونایوشی دستور ساخت گُمپنچودو (تالار مرکزی) را صادر کرد و در جنروکو (۱۶۹۸ م) در

■ شکل ۲۲: نبرد هاروناگا هونوجی، درواقع جنگ اوئو را به تصویر می‌کشد. دلیل تغییر نام اثر از سیاست‌های دوران میجی است. ایسای کاتسوگاوا ۱۸۶۸ م (مأخذ: تارنمای ۳۵)

1. Kiyomizu Kannondo

۲: Kiyomizu-dera: معبدی بودایی واقع در شرق کیوتو، ژاپن است.

3. Tenkai Daisjo

4. Tsuki no matsu 月の松

5. Komponchu-do

۶: Tsunagu watadono 繋ぐ渡殿: راهرویی تخته شده با سقفی که دو ساختمان را به هم متصل می‌کند. در این راهرو نیز اتاق‌هایی وجود دارد.

7. Hokke-do

8. Jogyodo Hall

۹. تاهوتو (به معنای واقعی کلمه، «بتکده چند گنج») نشان دهنده معماری بتکده‌ها است که ساختمان‌های مذهبی در آسیا هستند.

محل فواره بزرگ فعلی در پارک اوئو ساخته شد اما در طول جنگ بوشین در سال ۱۸۶۸ میلادی در آتش از بین رفت (شکل ۲۲). تالار فعلی گُمپنچودو در سال ۱۸۷۷ م با انتقال سالن هونجی دو^۱ معبد کاواگوئه کیتا این^۲ به معبد دایجی این^۳ (معبد کانئییجی فعلی) در معبد یاما اوچیکو این^۴ بازسازی شد (تارنمای ۲۶).

۳-۱-۴- ماه چهارم/زوجی^۵: (مکان: شیباکوئن، شهر میناتو، توکیو)^۶

معبد زوجی در سال ۱۳۹۳ م به دست یویو شوسو، هشتمین بنیانگذار فرقه جودو از بودیسم، تأسیس شد (شکل ۱۰). از زمان تأسیس معبد در دوره موروماچی تا دوره سنگوکو، معبد زوجی به عنوان سنگ بنای فرقه جودو بودیسم در بخش شرقی ژاپن توسعه یافت. در دوره آزوچی مومویاما، اندکی پس از اینکه توکوگاوا ایه یاسو (۱۵۹۰ میلادی) بر منطقه کانتو حکومت کرد، معبد زوجی به عنوان

■ شکل ۲۳: دروازه سانگداتسومون معبد زوجی؛

الف. دروازه سانگداتسومون فعلی معبد زوجی (مأخذ: تارنمای ۳۱)

ب. دروازه سانگداتسومون در طولمار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

معبد خانوادگی خانواده توکوگاوا انتخاب شد (بنگرید به: تارنمای ۳۱).

دروازه سانگداتسومون^۷ نمای جلویی معبد است و از قدیمی‌ترین سازه‌های چوبی توکیو و یکی از بزرگ‌ترین ساختمان‌های شرق ژاپن به شمار می‌رود (شکل ۲۳). در سال ۱۶۲۲ م است که به دست نجار اصلی شوگون «ماساکیوناکای» و زیردستانش ساخته شد و تنها ساختار اصلی معبد است که از جنگ جهانی دوم جان سالم به در برد (بنگرید به: تارنمای ۳۱). سان به معنای «سه» و «گداتسو» به معنای «رهایی و

1. Honji-do

2. Kawagoe Kita-in

3. Daiji-in

4. Yamauchiko-in

5. Zōjō-ji 増上寺

6. Shibakoen, Minato City, Tokyo, Japan

7. Sangedatsumon (sanmon) 三解脱門 (三門)

■ شکل ۲۴: یکی از سه ناقوس معروف دوران ادو؛
الف. ناقوس معبد زوجی (مأخذ: تارنمای ۳۸)

ب. تصویر ناقوس معبد در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

تسکین» است. سانگداتسومون به سه دروازه؛ کوگداتسو^۱، موسوگداتسو^۲ و موگانگداتسو^۳ اطلاق می‌شود که منجر به روشنگری می‌شوند (تارنمای ۳۵). در بودیسم، «رهایی»^۴ عبارت است از رسیدن به وضعیت معنوی آزادی از طریق خلاص شدن از امیال دنیوی و حالات ذهنی. این حالات ذهنی شامل «پوچی»^۵، «بدون شکل»^۶ و «بدون میل»^۷ است^۸ (بنگرید به: تارنمای ۳۷).

با توجه به منابع در دسترس (تارنمای ۳۸) به نظر می‌رسد ناقوسی که در تصویر طومار موزه هنر جهان مشاهده می‌شود، یکی از سه زنگ معروف دوران ادو باشد. این ناقوس با ارتفاع ۲ متر و ۴۲ سانتی متر که در سال اول اینو (۱۶۷۳ میلادی) تکمیل شد، از بزرگ‌ترین ناقوس‌های منطقه کانتو و یکی از سه زنگ بزرگ ادو به حساب می‌آید (شکل ۲۴). برج ناقوس در سال ۱۶۳۳ م ساخته شد، اما بازسازی برج ناقوس فعلی پس از جنگ انجام شد (تارنمای ۳۸).

آبگیری آبی که در محوطه معبد وجود دارد در ابتدا حوض آبی در معبد سییو-این^۹ (سومین پسر توکوگاوا ییمیتسو، نخست‌وزیر کوفو سوناشیگه) بود که در سال ۱۷۰۵ م ساخته شده است.

1. Musogedatsu 空解脱 (くうげだつ) kūgedatsu
2. Musogedatsu 無相解脱 (むそうげだつ) Musūgedatsu
3. Mugangedatsu 無願解脱 (むがんげだつ) Mugangedatsu
4. liberation 解脱 (Gedatsu)
5. Emptiness 空
6. No form 無相
7. Unsolicited 無願

۸. از سوی دیگر، توضیحی وجود دارد که سانگداتسومون دروازه‌ای به دور از سه خواسته دنیوی «طمع، خشم و حماقت» است (تارنمای ۳۷).

9. Seiyoininden

■ شکل ۲۵: سالن اصلی و فعلی معبد زوجوجی (مأخذ: تارنمای ۴۰)

سوناشیگه در سال ۱۶۷۸ م از دنیا رفت. وی ابتدا در معبد کویشیکاوا دنتسوین دفن شد و سپس در دوران سلطنت امپراطور ایننوبو او را در معبد زوجوجی به خاک سپردند. ساختمان مقبره در پشت سالن اصلی معبد زوجوجی قرار داشت، اما بیشتر آن به همراه سایر ساختمان‌های مقبره در جریان حمله هوایی بزرگ توکیو در سال

۱۹۴۵ در آتش سوخت. این حوضچه^۱ تنها ساختمان باقی مانده در میان مقبره‌های سوناشیگه و نمونه‌ای ارزشمند از یکی از معدود سازه‌های باقی مانده از مقبره خانواده توکوگاوا است (بنگرید به: تارنمای ۳۹). سالن اصلی معبد، دایدن (هوندو)، که هسته ساختارهای بودایی زوجوجی را تشکیل می‌دهد، در سال ۱۹۷۴ م با ترکیب معماری معبد سنتی بودایی و معماری مدرن بازسازی شد (شکل ۲۵). مسیر دروازه تا سالن اصلی نشان‌دهنده جهان از سرزمین ناپاک (دنیای مادی) تا سرزمین پاک بهشت است. با عبور از دروازه، رهایی از خواسته‌های زمینی و رفتن به سالن اصلی، تصویر اصلی آمیدا بودا دیده خواهد شد؛ بنابراین، عظمت تالار اصلی زوجوجی نمایی بصری از دنیای بهشت است (بنگرید به: تارنمای ۳۱).

۳-۱-۵- ماه پنجم / ریوسنجی (مکان: شیمومگورو، مگورو، توکیو)^۲

معبد مگورو فودوسون معبدی باستانی از فرقه تندای است که در شیمومگورو واقع در توکیو قرار دارد. نام رسمی آن تایزن ریوسنجی^۳ است. طبق افسانه‌های معبد، اینن^۴ (جیکاکو دایشی) تصویر اصلی، فودو میوو^۵ را حک کرد و آن را در سال ۸۰۸ م ساخت و به عنوان قدیمی‌ترین مکان مقدس فودو در منطقه کانتو رونق خاصی گرفت. این یکی از چندین معبد در شرق ژاپن است که تاریخچه آن نامشخص یا ناشناخته است، که ساختش را طبق سنت به اینن نسبت می‌دهند (بنگرید به: تارنمای ۴۱). توری‌ها نماد زیارتگاه‌های شینتو و معابد نیو نمایانگر معابد بودایی هستند اما مگورو فودو از هیچ یک از قوانین پیروی نمی‌کند؛ چرا که در ابتدای ورود به محوطه معبد باید از یک توری با دو سگ نگهبان

1. Suibansha 水盤舎

2. Shimomeguro, Meguro, Tokyo

3. Taieizan Ryusenji

۴. Ennin: اینن یک کشیش مکتب بودایی تندای در ژاپن است که با نام پس از مرگش، جیکاکو دایشی (慈覺大師) شناخته می‌شود.

۵. Fudō Myō-ō: در اساطیر بودایی ژاپنی، شکل خشن وایروکانا بودا (تارنمای ۴۳).

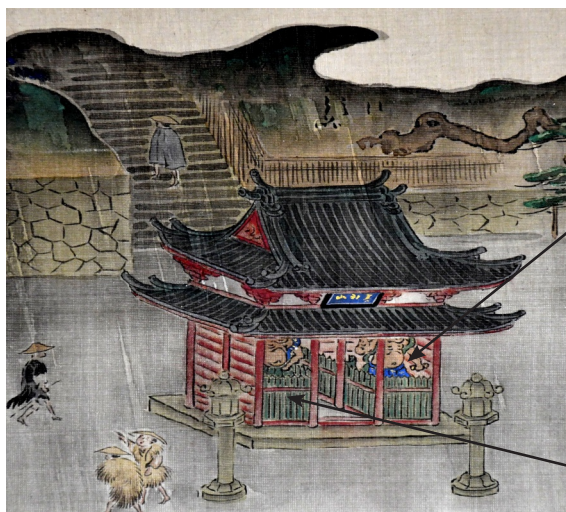

■ شکل ۲۶: معبد نیو، ورودی معبد مگورو (مأخذ: تارنمای ۴۲)

عبور کرد و بلافاصله در جبهه مقابل یک معبد نیو قرار دارد (تارنمای ۴۲). دو پادشاه نگهبان، دو پیکر خشن از پادشاهان کونگ (پادشاهان واژرا یا الماس) اغلب در دو طرف دروازه معبد دیده می‌شوند (شکل ۲۶).

این دو با نام می‌شاکو^۱ (در سمت چپ) و نارائن^۲ (در سمت راست) شناخته می‌شوند. آن‌ها به صورت آماده برای نبرد به تصویر کشیده می‌شوند و آماده دفع شیاطین از ورود به محوطه

معبد هستند (اشکال ۲۷ و ۲۸). شخصیت سمت چپ (شکل ۲۸) دهانش باز است و به طور نمادین صدای مقدس «A» را بیان می‌کند و شخصیت سمت راست (شکل ۲۷) دهانش بسته است و هجای «M» را تلفظ می‌کند. این دو صدا با هم مانترای قدرتمند «AUM» را تشکیل می‌دهند که ترکیبی از اولین و آخرین حروف در سانسکریت است (Baron, 2002:240).

■ شکل ۱، ۲۸: معبد نیو، ورودی معبد مگورو؛ دو پیکر پادشاهان کونگ نگهبان ورودی معبد در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

■ شکل ۲۷: نیو سمت راست دروازه (مأخذ: تارنمای ۴۴)

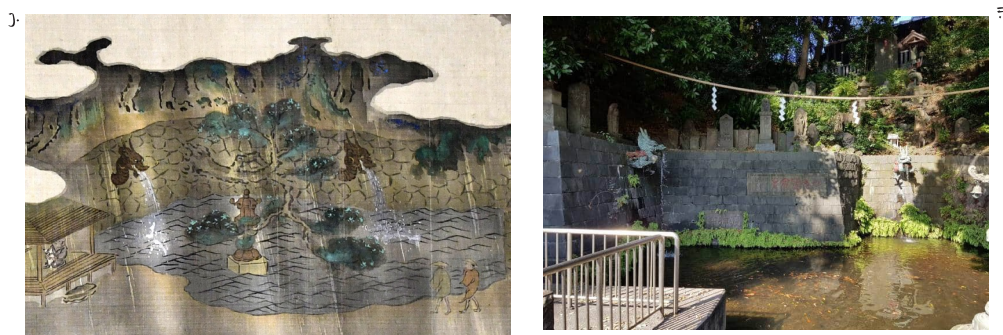

■ شکل ۲۸: نیو سمت چپ دروازه (مأخذ: تارنمای ۴۴)

1. Misshaku
2. Naraen

در سال دوم تَنان (۸۵۸ میلادی)، زمانی که دایشی مشغول ساخت دویو بود، توکوی^۱ خود را برای پاک‌سازی در محل ساخت‌وساز پرتاب کرد و بلافاصله آبشاری شروع به فوران کرد؛ بنابراین آن را آبشار توکو^۲ نامیدند که بیش از ۱۰۰۰ سال به‌طور پایدار مانده است. این آبشار (شکل ۲۹) که از دهان دو اژدهای برنزی خارج می‌شود تا به امروز خشک نشده است. ایستادن زیر این آبشار خالص شدن روح و پاکیزگی بدن را به همراه دارد (Waley, 1984:409).

■ شکل ۲۹. آبشار معبد مگورو که از دهان دو اژدهای برنزی در حال جاری شدن است؛
الف. آبشار فعلی معبد مگورو (مأخذ: تارنمای ۴۴)
ب. آبشار معبد مگورو در طومار موزه هنر جهان (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

۴- گاه‌نگاری طومار

با توجه به نوشته پست طومار با عنوان «تصویر مکان‌های معروف اِدو ۱۲ ماه»، واژه اِدو به دو معنی است؛ اول اینکه اِدو از دوران‌های تحول‌ساز ژاپن است که از تاریخ ۱۶۰۳ تا ۱۸۶۸ م طول کشیده است. دوم اینکه پایتخت این دوره با نام اِدو (توکیو فعلی) شناخته می‌شد که از سال ۱۶۰۳ م به عنوان مقر شوگونات توکوگاوا، پایتخت واقعی ژاپن شد. مکان فعلی هر پنج معبد و زیارتگاه موجود در طومار عبارتند از: (ماه یک: کامیدو؛ شهر کوتو، توکیو)، (ماه دو: اوجی ایناری؛ کیشیماچی، منطقه کیتا، توکیو)، (ماه سه: توین کانئییچی؛ منطقه ویژه تایتو، توکیو)، (ماه چهار: زوجوجی؛ منطقه پارک شیبا، شهر میناتو، توکیو)، (ماه پنج: ریوسنجی؛ ناحیه شیمو مگورو، بخش شرقی مگورو، توکیو). با شناسایی این مکان‌ها (که همه آن‌ها در محدوده توکیو واقع شده‌اند) و با استفاده از کانجی 江都، می‌توان اظهار داشت که این طومار معابد معروف شهر تاریخی اِدو را به تصویر کشیده است. علاوه بر این با بررسی سیر تحول چشم‌انداز معابد و کست و افزودن ساختمان‌ها،

۱. Tokko: 独鈞 یکی از سلاح‌های باستانی هند در بودیسم است. گفته می‌شود که توسط کشیشان کوهستانی برای دفاع از خود حمل می‌شد.
2. Tokko no Taki

می‌توان به تاریخ تقریبی ساخت این طومار پی برد که در ادامه، چگونگی آن می‌آید.

در پلان اول، زیارتگاه کامئیدو، در سال ۱۶۶۲ میلادی ساخته شده است. در پلان دوم نمایی که از زیارتگاه اوجی در طومار نیاکواچی اوجی انگلی (سال ۱۶۴۱ م) تصویر شده، مشابه نمایی است که در طومار فعلی به تصویر درآمده است. در اثری که هیروشیگه اوتاگوا به‌منزله «نقشه کامل منطقه اوجی ایناری» از «مکان‌های مشهور شرقی» در سال‌های ۱۸۳۶ تا ۱۸۳۴ میلادی به‌تصویر کشیده شده، نیز ساختارهایی دیده می‌شود که در نمونه مؤسسه وجود ندارند؛ به‌عبارتی تهیه این طومار به‌زمانی پیش از الحاق آن ساختارها که مجموعه‌ای از غذاخوری‌ها و چایخانه‌ها هستند باز می‌گردد. پوشش برخی از شخصیت‌های موجود در نگاره‌ها، درواقع نوعی کیمونوی رسمی (لباس سنتی ژاپنی) به‌نام «کامیشیمو»^۱ (شکل ۳۰) است که در دوره ادو (حک: ۱۸۶۷-۱۶۰۳ م) مردان به‌منزله یونیفورم طایفه می‌پوشیدند. شانه‌های بیرون‌زده این نوع لباس که یکی از ویژگی‌های برجسته‌اش به‌شمار می‌رود، در طومار مورد مطالعه به‌خوبی دیده می‌شود (شکل ۳۱). سند مهم دیگر وجود سالن گُمپنچودو با سیمایی متفاوت‌تر از وضع موجود در طومار مؤسسه است. این سالن در اثر جنگ داخلی سال ۱۸۶۸ میلادی از بین رفت و پس از آن با صورتی که هم‌اینک جود دارد، بازسازی شد (بنگرید به: تارنمای ۳۴). با توجه به این تحولات می‌توان نتیجه گرفت طومار موزه هنر جهان در حد فاصل سال‌های ۱۶۹۸ تا ۱۸۶۸ میلادی (۱۱ جنرکو-۱ میجی) اوایل دوران ادو تا اوایل دوره میجی به‌تصویر کشیده شده است. به نظر می‌رسد در این طومار مضامین سری‌های فصلی/تقویمی با رونق اولیه می‌شوئه مدرن ترکیب شده چرا که در اولین و دومین ماه موجود در طومار درختان هنوز شکوفه ندادند. پس از آن به ترتیب در ماه‌های سوم و چهارم درختان پر از شکوفه‌اند و در ماه پنجم هوا بارانی است و به این ترتیب شاهد گذار احتمالی از اواخر زمستان تا اواخر بهار هستیم. احتمالاً طومارهای بعدی این سری از ماه ششم تا دوازدهم است و تغییر فصول را به همراه دارد.

■ شکل ۳۱: شخصیت داخل طومار با پوشش کامیشیمو (مأخذ: بایگانی مؤسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد).

■ شکل ۳۰: کامیشیمو، اوایل قرن بیستم (مأخذ: تارنمای ۴۵).

۱. کامیشیمو یک اصطلاح عمومی برای ژاکت و هاکاما ساخته شده از پارچه کنفی است که با چسب سخت شده و شانه‌های بیرون‌زده دارد.

۵- نتیجه گیری

نقاشی های ژاپنی در قالب های مختلفی تهیه شده اند؛ از جمله صفحه های بزرگی که برای تقسیم بندی اتاق استفاده می شوند، طومارهای آویزان که روی دیوار نمایش داده می شوند و همچنین کتاب ها و آلبوم های صحافی شده. طومار دستی مصور یا اِماکیمونو قالبی بود که مخصوصاً برای نقاشی روایی از آن استفاده می شد. نوشته ها و روایات متعددی با این نوع قالب نوشته شده اند اما یکی از کاربردهای مهم آن ها بیان روایات و داستان های تاریخی، دینی، اجتماعی و سیاسی همراه با تلفیق متن و تصویر یا صرفاً تصاویر به هم پیوسته بود. در دوران اِدو (۱۶۰۳-۱۸۶۷ م) روایات تاریخی، روایت ساخت معابد و مکان های سیاسی یا اجتماعی از طریق این نوع قالب ارائه می شد، مانند طومار دستی کیدای شوران که صحنه ای در امتداد خیابان نیهونباشی در حدود سال ۱۸۰۵ میلادی، در اواخر دوره اِدو را به تصویر می کشد. اثر مورد مطالعه یکی از این گونه طومارهای دستی است که با عنوان «تصویر مکان های معروف اِدو ۱۲ ماه» در قالب پنج ماه و سه معبد بودایی و دو زیارتگاه شینتویی به تصویر کشیده شده است. براساس عنوان آن، این طومار احتمالاً مربوط به یک مجموعه دو جلدی بهشت و زمین است. این طومار فاقد نام طراح یا سازنده و تاریخ دقیق است؛ نتایج مطالعات تطبیقی نشان می دهد که این طومار مربوط به دوران تاریخی اِدو است و در حد فاصل سال های ۱۶۹۸ تا ۱۸۶۸ م تهیه شده است. همچنین بر بنیاد تطبیق ساختارهای معماری با درون مایه دیگر طومارهای معرفی شده و وضع موجود مجموعه، هویت آثار معماری به تصویر کشیده شده، در کنار دیگر عناصر آرایشی تا حدودی شناسایی شده اند؛ این آثار زیارتگاه های بودایی و شینتویی هستند. یکی زیارتگاه اوجی است؛ دیگری محوطه اوئنو را نمایش می دهد؛ صحنه ای، معبد زوجوجی را عرضه می کند و در دیگری معبد ریوسنجی نشان داده شده است. مجموع این معابد در دوران توکوگاوا موقعیت مذهبی ممتازی داشتند. به این صورت که زیارتگاه اوجی به عنوان محلی برای عبادت خاندان توکوگاوا و معبد زوجوجی، به منزله معبد خانوادگی خاندان توکوگاوا بود. همچنین معبد کائِیچی، تحت حمایت قوی و مطلوب خاندان توکوگاوا، به مقر عمومی تَدای تبدیل شده بود. نابودی معبد ریوسنجی در سال ۱۶۱۵ م و بازسازی آن مورد حمایت شوگون توکوگاوا یمیتسو در سال ۱۶۳۰ م از دیگر مواردی است که محبوبیت و احترام این مکان ها در دوره توکوگاوا را نشان می دهد.

منابع

- گل محمدی، علی و ماکوتوهاچی اوشی. (۱۳۹۰). توسعه یافتگی ژاپن؛ زمینه‌های تاریخی اجتماعی تکوین مفهوم «وظیفه» در دوره ادو. دو فصلنامه علمی پژوهشی دین و ارتباطات. سال هجدهم، شماره اول بهار و تابستان ۱۳۹۰. صص ۱۱۱-۱۴۶.
- پاشایی عسگری. (۱۳۹۹). دانشنامه هنر ژاپن. نشر دیبایه. تهران.
- بقایی، پرهام و آربین امیرخانی. (۱۳۹۰). مبانی و اصول منظر پردازی در ایران و ژاپن. سیمای دانش، تهران.
- پورجعفر، محمدرضا و لیلا مدقالچی. (۱۳۹۸). مضامین دینی شینتو و تاثیر آن بر معماری ایزدکده‌های ژاپن؛ نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران. ص ۱۷.
- نیشی کازانو و کازانو هوزومی. (۱۳۹۴). معماری ژاپن از آغاز تا شروع دوره میجی. ترجمه الهام اندرودی، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- استنلی بیکر، جوان. (۱۳۹۴). هنر ژاپن. ترجمه نسترن پاشایی. چاپ دوم. فرهنگستان هنر. تهران.
- فردریک، لوئی. (۱۴۰۱). زندگی روزمره ژاپنی‌ها در دوره سامورایی‌ها. ترجمه سعید درودی. انتشارات نگاه، تهران.
- ذله، نلی. (۱۳۸۱). ژاپن روح گریزان. ترجمه ع. پاشایی و نسترن پاشایی. انتشارات روزنه فرهنگستان هنر، تهران.

منابع لاتین

- Kato, Takashi. (1995). Famous place of Edo: Prince. Publication Bulletin of the National Museum of Japanese History. (No. 60) 1995.06 p.79-114 加藤貴. (1995). 江戸の名所・王子 (同研究「都市絵画・都市図の総合的研究」) 掲載誌 国立歴史民俗博物館研究報告 (通号 60) p.79 ~114.
- Ying halldórsdóttir, Bára. (2019). Reflections of the Japanese society through Illustrated Handscrolls. Dissertation for B.A. Supervisor: Gunnella Þorgeirsdóttir. May 2019.
- Baroni, Helen Josephine. (2002). The illustrated encyclopedia of Zen Buddhism. New York: Rosen Publishing Group. page 240
- Philip, Terry, T. (1914). Terry's Japanese. Boston ; New York : Houghton Mifflin.
- From a conversation with Okamoto Satoshi. (2017). Time Travel with Ukiyoe Woodblock Prints and Photos of Tokyo. Chiyoda-ku, Tokyo: niponica 22.
- Watanabe, Masako. (2011). Storytelling in Japanese Art. The Metropolitan Museum of Art. London: Yale University Press.
- Waley, Paul. (1984). Tokyo now & then: an explorer's guide. New York : Weatherhill

منابع اینترنتی

تارنمای ۱

Encyclopedia japan. (n.d.). Japanese Painting. Brief Overview of Japanese Painting. <https://doyouknowjapan.com/painting/>

تارنمای ۲

The Met Fifth Avenue. (n.d.). The Kano School of Painting. https://www.metmuseum.org/toah/hd/kano/hd_kano.htm

تارنمای ۳

Willmann, Anna. (2012). Yamato-e Painting. Department of Asian Art, The Metropolitan Museum of Art (October 2003, originally published: April 2012) https://www.metmuseum.org/toah/hd/yama/hd_yama.htm

تارنمای ۴

Japanese Architecture and Art Net Users System. (n.d.). fukinuki yatai 吹抜屋台. <https://www.aisf.or.jp/~jaanus/deta/f/fukinukiyatai.htm>

تارنمای ۵

TOYOGAKUSOU. (n.d.). 卷子 (巻物) Makiko (scroll) https://www.toyogaku.co.jp/mounting_top/mounting_cat

تارنمای ۶

EMuseum. (n.d.). Illustrated Sutra of Cause and Effect (J. E-inga Kyo). <https://emuseum.nich.go.jp/detail>

تارنمای ۷

scrolls/Art you can understand in 10 minutes. (n.d.). 絵巻物 / 10分でわかるアート (nd.). https://sfumart.com/column/10minart_56/

تارنمای ۸

Binabik. (2012). Outline of an emaki (narrative picture scrolls from Japan). Source: Masanori Aoyagi, 日本美術館 (Nihon bijutsukan), Shōgakkan, 1997, p. 560. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Emaki_-_outline.png

تارنمای ۹

Sasaki, Takahiro. (2022). Japanese Culture Through Rare Books. Discover the rich history of Japanese literature. Main Binding Methods 1 – Scroll. Keio University. <https://www.futurelearn.com/info/courses/japanese-rare-books-culture/0/steps/17240>

تارنمای ۱۰

Nihonbashi Guide. (n.d.). Kidai-Shoran. 熙代勝覧日本橋ガイド <https://nihonbashi-info.tokyo/kidaishoran/en.html#>

تارنمای ۱۱

(Margherita. (2022). The Japanese Crane: What Does It Symbolise? (Sep 21, 2022) <https://guidable.co/culture/the-japanese-crane-what-does-it-symbolise>

تارنمای ۱۲

RISDMuseum. (n.d.). Prints for the Japanese New Year. <https://risdmuseum.org/exhibitions-events/exhibitions/prints-japanese-new-year-0>

تارنمای ۱۳

Sundberg, Steve. (n.d.). Kameido Tenjin Shrine, c. 1910
<https://www.oldtokyo.com/kameido-tenjin-shrine-c-1910/>

تارنمای ۱۴

Kameido Tenjin Shrine. (n.d.). 亀戸天神社 (nd.). 御祭神. Enshrined deity. <http://kameidotenjijin.or.jp/about/>

تارنمای ۱۵

Dazaifu Tenmangu. (n.d.). A Sanctuary for Learning, Culture, and the Arts <https://www.dazai-futenmangu.or.jp/en/>

تارنمای ۱۶

Japan guide. (2023). Dazaifu Tenmangu Shrine. February 9, 2023.
<https://www.japan-guide.com/e/e4851.html>

تارنمای ۱۷

Pletcher, Kenneth. (2023). Heisei period. Japanese history
<https://www.britannica.com/event/Heisei-period>

تارنمای ۱۸

Tokyo Shrine Goshuin Guide. (n.d.). Kameido Tenjin Shrine. 亀戸天神社
<https://jinja-shrine.net/koto/kameidotenjinja/>

تارنمای ۱۹

JREF. (2018). Kameido Tenjinsha. (28 Jul, 2018 , Updated 10 Sep 2019).
<https://jref.com/articles/kameido-tenjinsha.397/>

تارنمای ۲۰

Tokyo-Jinjacho. (n.d.). 東京都神社庁. 王子稲荷神社. Tokyo Metropolitan Shrine Agency. Oji Inari Shrine. <http://www.tokyo-jinjacho.or.jp/kita/5300>

تارنمای ۲۱

the National Diet Library. (n.d.). Complete map of Oji Inari precincts, a famous place in the eastern capita.l. Ichiritsusai Hiroshige.
<https://www.ndl.go.jp/landmarks/details/detail442.html>

تارنمای ۲۲

Prince Kotaro. (2011). History of the Prince's Foxes from 33 eastern countries gather around the prince. 王子の狐の歴史 東国33ヶ国の狐が王子に集合.
<https://2machi.yokochou.com/33koku1.html>

تارنمای ۲۳

Nippon. (2015). Rakugo (The Art of Storytelling)
<https://www.nippon.com/en/features/jg00045/#>

تارنمای ۲۴

Takahashi, Tatsuro. (n.d.). No. 81. On the night of New Year's Eve, the foxes of Okahigashi gather together with the prince. 高橋達郎 (nd.). 第 8 1 回. 大晦日の夜、岡東の狐は王子に集合する.
<https://cleanup.jp/life/edo/81.shtml>

تارنمای ۲۵

Akira Kobayashi. (2023). Kisaragi (February): Hatsuuma, needle memorial

Service, doll market. 2023.01.29. 如月 (2月): 初午、針供養、雛市.

<https://www.nippon.com/ja/japan-topics/c11802/>

تارنمای ۲۶

Kaneiji. (n.d.). History. <https://kaneiji.jp/about4#gsc.tab=0>

تارنمای ۲۷

Mitsui, Wataru. (2011). Cities and Temples and Shrines. 2010 Honbo, Tenkai (2011/06/01)

Japanese Art No. 528.

http://www7b.biglobe.ne.jp/~s_minaga/edo5_2.htm

تارنمای ۲۸

Minaga. (2021). Shiba Zojoji Five-storied Pagoda. Volume 1: Shiba/Zojoji Temple

http://www7b.biglobe.ne.jp/~s_minaga/edo1.htm

تارنمای ۲۹

Ueno Onshi Park. (n.d.). Ueno in the Edo period (Hiroshige's Complete Map of Famous

Places in the Eastern Capital: Ueno Higashieizan)

<https://tokyo-trip.org/spot/visiting/tk0080/>

تارنمای ۳۰

Yoneda, Maiko. (2022). Explore Ueno's Ukiyo-e! Edo period & Meiji period virtual tour.

(2022/07/22). 米田茉衣子 (2022). 上野の浮世絵で巡る! 江戸時代と明治時代/バーチャルツアー.

一. <https://artplaza.geidai.ac.jp/column/11775/>

تارنمای ۳۱

Zojoji. (n.d.). 増上寺について. about Zojoji. <https://www.zojoji.or.jp/info/>

تارنمای ۳۲

Exploring old Tokyo. (2017). Tokyo's oldest temple: Kiyomizu Kannon-do in Ueno.

<https://old-tokyo.info/tokyos-oldest-temple-kiyomizu-kannondo-ueno/>

تارنمای ۳۳

Hakoishi, Hiroshi. (2018). Boshin Senso no Shin-Shiten

https://www.u-tokyo.ac.jp/biblioplaza/en/D_00212.html

تارنمای ۳۴

Minaga. (2000, 2007). 「江戸砂子」寛永寺. 東叡山寛永寺五重塔・多宝塔. "Edo Sunako" Kan'eiji

Temple. Higashieizan Kan'eiji Five-storied Pagoda and Tahoto Pagoda.

http://www7b.biglobe.ne.jp/~s_minaga/edo5_2.htm

تارنمای ۳۵

Taito City Library Digital Archives. (n.d.). "The Battle of Harunaga Honnoji" Eisai Katsukawa 1868

<https://adeac.jp/taito-lib/catalog/mp053120-100050>

تارنمای ۳۶

Tokyo trip (n.d.). Zojoji Temple/Sangedemon. 東京とりつづ. 増上寺・三解脱門. Zojoji Temple/Sangedemon.

https://tokyo-trip.org/spot/visiting/tk1267/#google_vignette

تارنمای ۳۷

Zojoji. (2022). Newsletter from the 850th Anniversary of the Founding of Jodo Sect (May). 浄土宗開宗850年奉賛局だより (5月).

<https://www.zojoji.or.jp/kaisyu850/news/000966.html>

تارنمای ۳۸

Rakuten. (2017). 増上寺へ(その1). カテゴリ:国内旅行.
To Zojoji Temple (Part1).Category:Domestictravel.
\https://plaza.rakuten.co.jp/hitoshisan/diary/201703280000/

تارنمای ۳۹

Visit minato city. (n.d.). Great hall.大殿
<https://visit-minato-city.tokyo/ja-jp/places/1161>

تارنمای ۴۰

Outing Guide - Tokyo Edition. (n.d.). Daihonzan Zojoji Temple大本山増上寺
https://park.tachikawaonline.jp/shrines_temples/22_zojoji.htm

تارنمای ۴۱

Takisenji Temple. (n.d.). Takisenji Temple (Meguro Fudōson). 瀧泉寺(目黒不動尊).
<https://tokyo-trip.org/spot/visiting/tk0126/>

تارنمای ۴۲

Tokyo cheapo. (n.d.). Meguro-fudōson Ryūsenji Temple
<https://tokyocheapo.com/place/meguro-fudōson-ryūsenji-temple/>

تارنمای ۴۳

Tikkanen, Amy. (2018). Encyclopædia Britannica. Fudō Myō-ō
<https://www.britannica.com/topic/Fudo-Myo-o>

تارنمای ۴۴

Oyaji, Tanuki. (2022). [Niomon] and to the left of [Main Hall] were at their peak (March 2022).
3月16日訪問しましたが [仁王門]近くと[大本堂]左手の桜は見頃になっていました
https://www.tripadvisor.jp/Attraction_Review-g1066450-d2666256ReviewsRyusenjiTemple_Meguro_FudōsonMeguro_Tokyo_Tokyo_Prefecture_Kanto.html

تارنمای ۴۵

The Metropolitan Museum of Art. (n.d.). Asian Art. Kamishimo. early 20th century
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/94606>